

শ୍ରীশ୍ରীଚର୍ଗା শବ୍ଦମ୍

প্রাচীন কামরূপীয় ব্রাহ্মণ ইতিহাস

গন্ধিয়া গ্রাম নিবাসী

॥ আচাৰ্য্য নাথ ভট্টাচাৰ্য্য জ্যোতিৰত্ন

দ্বাৰা

সম্পাদিত ও প্রকাশিত

মূল্য ৮০ ছই আনা মাত্ৰ

ভূমিকা ।

বহুদিনৰেপৰা কামৰূপীয় ব্ৰাহ্মণৰ ইতিহাস এখনি সংগ্ৰহ কৰি ছপা কৰিবৰ কাৰণে মোৰ আন্তৰিক আগ্ৰহ থকা সত্ত্বেও ই কাৰ্য্যত পৰিণত হৈ উঠা নাছিল। এই বিষয়ে অনেক শাস্ত্ৰ আলোচনা কৰি এই পুথিখনি ৰচনা কৰা হৈছে। সৰ্ব সাধাৰণৰ মনৰ ভ্ৰান্তি দূৰীকৰণৰ উদ্দেশ্যে আৱশ্যক মতে ইয়াত মূলশ্লোক তিনি দি পুথিখনি যথাসম্ভৱ বোধগম্য কৰিবৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

অতি পুৰণিকালৰেপৰা প্ৰাচীন কামৰূপত অৰ্থাৎ অসমত ব্ৰাহ্মণ জাতিৰ বসতি আছে। বৰ্ত্তমানে এই ব্ৰাহ্মণৰ দুটা বিভাগ দেখা যায়। এই দুই বিভাগৰ মাজত কল্যাণ আদানপ্ৰদান প্ৰচলিত নাই। আৰু ইয়াৰ সংখ্যা গৰিষ্ঠ দলটোৱে আনটোক “দৈবজ্ঞ” নামে অভিহিত কৰে। কিন্তু মূলতঃ দেখা যায় এই দৈবজ্ঞ শব্দ জাতিবাচক নহয়, গুণ বাচক হৈছে। এই পুথিখনিত তাৰ বিশদভাবে আলোচনা কৰা হৈছে। সৰুদয় পাঠকবৰ্গই পুথিখনি এবাৰ চকুফুৰাই চালে ইয়াৰ সত্যাসত্য বিচাৰ কৰি উলিয়াব পাৰিব।

অৱশ্যে দৈবজ্ঞ বা গণকজাতি এটা বৰ্দ্ধদেশত আছে; সি অন্ত্যজ জাতি বুলি ঘৃণিত। কিন্তু কামৰূপত সেই ঘৃণিত জাতিৰ বসতি নাই; বহু শাস্ত্ৰীয় প্ৰমাণৰ দ্বাৰা তাক জানিব পাৰা যায়। কামৰূপৰ ব্ৰাহ্মণসকল কেতিয়া, ক’বপৰা আছিল

কোনে স্থাপন কৰিলে ইত্যাদি বিষয় ইয়াত বথাসম্ভব আলো-
চনা কৰা হৈছে। এই সামান্য ইতিহাসখনিৰ দ্বাৰা পাঠক
বৰ্গৰ যদি এজনৰো মনৰ সন্দেহ জলপমানো ভঞ্জন হয়, তেনে-
হলে এই ক্ষুদ্ৰ পুথিৰ উদ্দেশ্য সফল হৈছে বুলি ভাবিম।
আকৌ যদি কোনোৱে এই বিষয় কিবা জানিব খোজে তেন্তে
আমাক জনালে অতি আগ্ৰহেৰে জনাবলৈ সাজু থাকিলোঁ।

সৰ্বশেষত কওঁ যে এই পুথিখনি প্ৰকাশ কৰোঁতে মই
ভালেমানৰ ওচৰত ঋণী হৈছোঁ; বিশেষকৈ গুৱাহাটী শিল-
পুখুৰী বোডৰ সন্মানমণ্ডল সমাজসেৱক মাননীয় শ্ৰীযুত দণ্ডী
বাম বৰদলৈ ডাঙৰীয়াৰ ওচৰত। এই পুথি চিৰকাল কিজানি
অন্ধকাৰতে থাকিলেহেঁতেন, যদি তেখেতে নিজৰ বদান্ততা
গুণত আৰু দেশৰ আৰু দহৰ উপকাৰৰ অৰ্থে ইয়াক প্ৰকাশ
কৰিবলৈ সহায় নকৰিলেহেঁতেন। এতেকে তেখেতলৈ মোৰ
আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জনাই থলোঁ। ভগবানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা—
এইদৰে সং কাৰ্য্যত সহায় কৰিললৈ তেখেতক দীৰ্ঘজীৱন
দান কৰক। ইতি—

কামৰূপ জ্যোতিষ
কাৰ্যালয়
গন্ধিয়া জীৱানন্দ কুটীৰ
হেড্ অফিচ।

শ্ৰী আত্মনাথ ভট্টাচাৰ্য্য জ্যোতিষবত্ত।

“ঐশ্বৰ্য্যকৰ্ত্তাৰ বংশাবলী”

আদিতে আছিল বিষ্ণু পৃথিবীৰ পতি
উভয় সঙ্গমে জনমিলা মহামতি ।
নবকান্তৰ নামেতে বিখ্যাত হইলা
কামৰূপ অধিপতি বিষ্ণুই পাতিলা ।
সম্ভ্ৰান্তৰ কাশ্যপৰ বংশধৰ গনে
খাপিলেক কামৰূপে দেৱ ভগবানে ।
বসতি কৰিবে দিলা প্ৰাগ্জ্যোতিষ ধাম
কালিকা পুৰাণে আছে উয়াৰ প্ৰমাণ ।
কাশ্যপৰ বংশধৰ মণিভদ্ৰ নাম
বিখ্যাত বুদ্ধিত দেখি অতি অনুপম ।
জিতাৰি বংশৰ শতানোক নবপতি
দান কৰি দিলা ভূমি পঞ্চশত পুটি ।
সুত্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ে কৰি তেওঁ বাস
মন্দিৰত কৰে সদা ভাগবত পাঠ ।
তিথি নন্দত্ৰাদি আৰু কৰে নিকৰণ
ভোগবাম নামে জন্মে তেওঁৰ নন্দন ।
ভদ্ৰ শাস্ত্ৰে ভোগবাম অতি সুপণ্ডিত
ঐশ্বৰ নামেতে তাৰ পুত্ৰ সুবিদিত ।
পঢ়িলা অনেক শাস্ত্ৰ স্মৃতি জ্যোতিষাদি
বিখ্যাত বুদ্ধিত তেওঁ ভৈলা মহাকবি ।

বাসস্থান ভুলি আনি পাতে লহিমাতে
 নিয়মিত কাজ কৰ্ম কৰে মন্দিৰত ।
 জীৱন কালত তেওঁ গ্ৰন্থ বিবচিলা ।
 জ্যোতিৰ্ম্মালা আৰু বৰ্ষকৃত্য নাম দিল ।
 তাহাৰ তনয় যাৰ উত্তৰপাণি নাম
 ভীমসেন নামে জন্মে তাহাৰ সন্তান ।
 ভীমসেন সুপণ্ডিত পৰহিতে বত
 নাগাস্ক নৃপতি মুখ্য তাহাৰ গুণত ।
 চতুৰ্দশ শত ত্ৰিয়াল্লিচ শকাব্দত
 শুক্ৰেশ্বৰ হস্তে আনে শ্ৰীবিগ্ৰেশ্বৰত ।
 পঞ্চাশত পুৰা দেবোত্তৰ দিনা তাৰে
 বৰদেউৰাৰ পদে অভিষিক্ত কৰে ।
 গন্ধিয়া গ্ৰামত কৰি দিগা বাসস্থান
 পূৰ্বত আছিল ঘিটো ফুলৰ বাগান ।
 ফুলৰ গোকত সদা আমোদিত থাকে
 সেই দেখি 'গন্ধিয়া' ইয়াৰ নাম ৰাখে ।
 ৰাজ কণ্যাগাৰ্থে তেওঁ গ্ৰহপূজা কৰে
 দ্ৰেষ্ঠা তিথিকৰ পদ দিল নৰেশ্বৰে ।
 বমাকান্ত পুত্ৰ ৰাখি স্বৰ্গে কৰে গতি
 তাহাৰ ঔৰষে পঞ্চ জন্মিলা সন্ততি ।
 চাৰিজন পুত্ৰ ভৈলা কন্যা ভৈলা এটি
 বলভদ্ৰ ৰজন্য জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ দুটি ।

পৰ্বানন্দ জয়দেৱ কনিষ্ঠৰ নাম
 কন্যা যে মালতীদেবি অতি অনুপম।
 মালতীৰ ভৈঃ। আহি বিবাহ সময়
 আনিলা 'অচ্যুতানন্দে ব্রাহ্মণ জনয়।
 ঘৰ জামাই কৰি বিয়া দিলা মালতীক
 গন্ধিয়াত ভূমি দানি দিলা বসতিক।
 তিনি পুত্ৰ এৰি স্বৰ্গে গৈলা পৰ্বানন্দ
 নৰসিংহ মহেশ্বৰ কনিষ্ঠ মুগ্ধ।
 মহেশ্বৰ ঔৰষত দুটিয়ে জনয়
 পৰ্বানন্দ আৰু প্ৰাণনাথ নাম থয়।
 প্ৰাণনাথপুত্ৰ শতকণ্ঠেৰ মনমথ
 মনমথৰ জ্যেষ্ঠপুত্ৰ হয় শিৱনাথ।
 শিৱনাথ জ্যোতিষত আত সুপণ্ডিত
 চন্দ্ৰকান্ত মহাবাজ চিন্তি তাৰ হিত।
 চতুঃপদসাত পুৰা ভূমি ব্ৰহ্মোত্তৰ
 সোত্তৰ শ তেসত্তৰ শ্কে দিলা গন্ধিয়াৰ।
 মনমথ কনিষ্ঠ পুত্ৰ ভবনাথ নাম
 তন্ত্ৰ আৰু জ্যোতিষত লভিলা সুনাম।
 বাচলা মন্ত্ৰ পতল আৰু সামুদ্ৰিক
 চাৰি পুত্ৰ জনমিলা সম যে কাৰ্ত্তিক
 শঙ্কুনাথ, দয়ানাথ, কেশৱ আচাৰ্য্য
 চতুৰ্থৰ দীননাথ নাম কৰে ধাৰ্য্য।

বুদ্ধিমন্ত দীদনাথ কবি অতি কষ্ট ।
 উদ্ধাবিলা গন্ধিয়াব ব্রহ্মোত্তর লুপ্ত ।
 পৰম পণ্ডিত বিচক্ষণ মহাতেজা
 পাণ্ডিত্য গুণত তাৰ ভুষ্ট লুকিবজা ।
 তাহাৰ অধীনত যে ঢকুৱাবান্ধা গ্রাম
 বাৰপুৰা ব্রহ্মোত্তর ভূমি দিলা দান ।
 ভ্ৰমণ কৰিয়া দীননাথ দেশান্তৰে
 গন্ধিয়াত পালনাম প্রতিষ্ঠান কৰে ।
 কেশৱ আচাৰ্য্য সুপণ্ডিত মহামতি
 সংগ্ৰহ কৰিলা তেওঁ বালবোধ স্মৃতি ।
 দয়ানাথ পুত্ৰ ভৈলা জীৱনাথ নাম
 নানা শাস্ত্ৰ চৰ্চা কৰি বাখিলা সুনাম ।
 বেজনীৰপতি শীকুন্দ নাৰায়ণ
 পাতিলা ৰাজসভাত পণ্ডিত প্ৰধান ।
 কৰিলা ৰাজ্যৰ কোষ্ঠী মহাদশা গণি
 খাপিলা কানী মন্দিৰ গন্ধিয়াত আনি ।
 তৰাচিন্তামনিগ্ৰন্থ কৰি অধ্যয়ণ
 তাৰ পাচে কৰে তেওঁ বৈকুণ্ঠ পয়ণ ॥
 অষ্টাদশ শত চতুৰ্দশ শতাব্দীত
 শাওণ মাহত সোমবাৰ উপস্থিত ।
 সূৰ্য্যদেৱ উদিত দশদণ্ডবেলা
 সেইকালে জীৱনাথে লীলা সম্বৰিলা ।

প্ৰাচীন কামৰূপীয়া ব্ৰাহ্মণৰ ইতিহাস

—:—

১ম অধ্যায়

যোগিনী তন্ত্ৰৰ মতে পূবে ডিব্ৰুগৈ আৰু পশ্চিমে কৰতোৱা নদীৰ মাজৰ ঠাই খিনিকে কামৰূপ বোলে।

পুৰাণত পোৱা যায় পূবে লগিতা আৰু কাম্ৰা নদী (বৰ্ষিষ্ঠা-শ্ৰম) পশ্চিমে কৰতোৱা এই নৈ দুখনিৰ মধ্যবৰ্তী ঠাইকে কামৰূপ বোলে। পূৰ্বে ব্ৰহ্মাই ইয়াত জ্যোতিষশাস্ত্ৰ অনুশীলন কৰা বাবে “প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ”ও বোলে। তেতিয়া যুগত বাম অবতাৰৰ পিচত যেতিয়া বিষ্ণুই নৰকাসুৰ আৰু পৃথিৱীক সাবটি ধৰি গঙ্গামগ্ন হৈ “প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ”ত ওলায়, তেতিয়া সেই প্ৰাগজ্যোতিষপুৰাধিপতি কিৰাত বজাই সদলে আহি বিষ্ণুক উৎপীড়ন কৰাত বিষ্ণুৰ আজ্ঞানুসাৰে নৰকাসুৰে কিৰাত বজাক মাৰি বাকী কিৰাতবোৰক ডিব্ৰুগৈ নদীৰ পূৰ্ব সীমান্ত ৰাখিলে। পিচত জনশৃংখ প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত বিষ্ণুই নৰকাসুৰক বাজ্যাভিনিক্ত কৰি আৰ্য্য ৰক্ষা ঠাইৰূপৰা বেঙ্গ-শাস্ত্ৰবিদ ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত আনি তাত বাসস্থান কৰি দিবলৈ ধৰিলে। সেই ব্ৰাহ্মণবিলাক বেঙ্গবাক্যৰত আৰু দান ধ্যান

পৰায়ণ আছিল। এইবিলাকৰ প্ৰমাণস্বৰূপ এই শ্লোক উদ্ধৃত
কৰি দিয়া হ'ল।

“তস্মাৎ কিৰাতানুৎচাৰ্য্য বেদশাস্ত্ৰাভিগান বহুন
দ্বিজাতীন্ বাসয়ামাস তত্র বৰ্ণান সনাতনান্।
বেদাধ্যায়ন দানানি সততং বৰ্হতে যথা
তথা চকাৰ ভগবান নূনিভিৰ্বাসয়ান বিভুঃ ॥
বেদ বাদ বণঃ সৰ্বে দানদম্পপৰায়ণাঃ
নাচিবাদ ভবেদেষঃ কাগকপত্নয় স্তদা ॥

নাৰদ সংহিতাত দেখা যায়, জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ বেদৰ প্ৰধান
অঙ্গ চন্দ্ৰৰ স্বৰূপ, ইয়াক ব্ৰাহ্মণেহে শিকিবৰ বিশেষ আৱশ্যক ;
কাৰণ ইয়াক নিশিবিহে জ্যোতি আৰু স্মাৰ্ত্ত-কৰ্ম্মৰ অধিকাৰী
হব নোৱাৰে ; সেই কাৰণে ইয়াক আগেয়ে সূৰ্য্য, ব্ৰহ্মা,
ব্যাস, বশিষ্ঠ, অত্ৰি, পৰাশৰ, কাশ্যপ, নাৰদ, গৰ্গ, মৰীচি, মনু,
অঙ্গিৰা, লোমশ, পুলহ, চাবন, যবন, জনক আৰু শুক্ৰ
এই ৬/৮ জনে আগেয়ে জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ শিকিছিল। বৃহৎ
সংহিতাত দেখা যায়— “পৰম জন্মার্জিত সদসৎক-স্ববিলাকো
দৈবন্ তজ্জানাতীতি তস্মভাবো দৈবজ্ঞত্বমিতি,”। পূৰ্বজন্মার্জিত
সৎ আৰু অসৎ কৰ্ম্মকে দৈব বোলে, সেই দৈব ফলক যি
জনে জানে তেওঁৱেই ‘দৈবজ্ঞ’ ব্ৰাহ্মণ।

বায়ণত লিখা আছে লক্ষাপুৰাণিণি বাবণ বজাক
ত্ৰিৰামচন্দ্ৰে বধোত্তত হোৱাত সেই সময়ত হনুমানে মন্দোদৰী

বাণীবপৰা ছলনাকৈ বাবণৰ মূত্ৰা বান আনিবলৈ যোৱাত তেওঁ-
য়েই দৈবজ্ঞ আৰু গণক নাম পাইছে।

স্বন্দ পুৰাণৰ অম্বিকা ২৩ত “তুৰ্গা”কো দৈবজ্ঞ বোলা
আছে। উক্ত পুৰাণৰে দশবথ বৃত্ত শানিৰ স্তবত বশিষ্ঠকো
দৈবজ্ঞ বুলি উক্ত আছে।

তদ্বৎ গণেশৰ বাঘ, গণক আৰু পিত্ৰাঙ্গৰত কায়স্থকো
গণক বোলা দেখা যায়। ভাগবতৰ দশম স্কন্ধত শ্ৰীধৰস্বামী
কৃত টীকাত গৰ্গমুনীক দৈবজ্ঞ বোলা প্ৰমাণ আছে। গতিকে
“গণক” আৰু “দৈবজ্ঞ” এই দুটি শব্দবাক্যক শব্দ মেনে—গণিত
জ্ঞানিলে গণক আৰু দৈবক জ্ঞানিলে দৈবজ্ঞ। এই ব্ৰাহ্মণবিলাকে
পৰবৰ্ত্তী কালত ক’য় ভগাই পোৱাত ‘দৈৱিক’ আৰু ‘পৈত্ৰিক’
নাম পায়। ‘দৈৱিক’ ‘পৈত্ৰিক’ নামৰ যিখুই বিখু পুৰাণৰ
পঞ্চদশ অধ্যায়ত উল্লেখ কৰি কৈছে—

প্রথমেহি নৃঃ সত্ত্বান্ শ্ৰোণিয়াদিন্ নিমজ্জয়েৎ ।

কণয়চ্চ তদৈবেষাং নিরোগান পৈত্ৰদৈৱিকান ॥

গৰুড় পুৰাণ আৰু বৰাহ পুৰাণতো ইয়াৰ উল্লেখ আছে।
শ্ৰীকৃষ্ণকৃতিতো দেখা যায় “তো তো বিশ্বদেবাদি ব্ৰাহ্মণা ভো
ভো পিত্ৰাদি ব্ৰাহ্মণা” ইয়াৰ দ্বাৰাও দুই শ্ৰেণীৰ ব্ৰাহ্মণ থকা
বুলি প্ৰমাণ পোৱা যায়। বিবিলাকে দেৱতাৰ উদ্দেশ্যে
কৰ্ম কৰে তেওঁবিলাকেই দৈৱিক আৰু যিবিলাকে পিত্ৰাদিৰ
উদ্দেশ্যে কৰ্ম কৰে তেওঁলোকেই পৈত্ৰিক। দৈৱিককলে
শ্ৰীকৃষ্ণ দেবভাগ আজিলৈকেও পৰম্পৰাকপে ভোগ কৰি

আহিছে ভক্তপ পৈত্ৰিক দলেও পিত্ৰাদিৰ ভাগ ভোগ কৰি আহিছে । কেইশমান বছৰৰেপৰা এই দুই শ্ৰেণী ব্ৰাহ্মণৰ ভিতৰত গোস্বামী, ভট্টাচাৰ্য্য, বৰুৱা, কটকী, ডেকা নামো চলি আহিছে । ইয়াৰ বাহিৰেও পৈত্ৰিক দলৰ ভিতৰত মধু, পেটু, দাৰা, ধিং, কুন্দুকালে, কৱেতেপীয়া আৰু কানিকাথাও আছে দেখা যায় । যুগান্তত হলে ইয়ো এটা জাতিত পৰিণত হব । দৈনিক পৈত্ৰিক এই দুই শ্ৰেণীৰ ব্ৰাহ্মণৰ ভিতৰত মাত্ৰ পৰম্পৰ কথ্য আদান-প্ৰদান আৰু সিদ্ধান্ত ব্যৱহাৰ নাই আন সকলো কথাই একে । সিদ্ধান্ত ব্যৱহাৰ, কথ্য-আদান-প্ৰদান যে কিয় নাই তাৰ কাৰণো আছে ।

শাস্ত্ৰ পুৰাণত দেখা যায় দ্বাপৰ যুগত বামুদেৱৰ ঘৰত যেতিয়া ঈৰ্ষণ অৱতাৰ হৈ জাম্বুবতীক বিবাহ কৰায়, সেই জাম্বুবতীৰ উদৰত শাস্ত্ৰৰ জন্ম হয় । পিতৃ শাপ গ্ৰস্ত হৈ শাস্ত্ৰ কুষ্ঠ ৰোগত অস্থি চৰ্ম্ম সাৰ হৈছিল । ৰোগৰ যত্নত মহাকষ্টে কাল কটাবলৈ ধৰাত কালক্ৰমে এদিন মহাতপা নাৰদমুনি শাস্ত্ৰ-মন্দিৰত উপস্থিত হোৱাত শাস্ত্ৰই পাদ্যাৰ্ঘ্যাদি দ্বাৰাই তেওঁক অৰ্চনাদি কৰাত পৰম আপ্যায়িত হৈ শাস্ত্ৰক কলে “তোমাৰ ৰোগৰ শাস্তিৰ নিমিত্তে সাক দোষৰপৰা বেদ পাৰগ ব্ৰাহ্মণ আৰু সূৰ্য্য পূজা কৰিলে তুমি এই ৰোগৰ-পৰা মুক্তি পাবা । ইয়াকে কৈ নাৰদে প্ৰস্থান কৰিলে । পিছত গৰুড়ৰ দ্বাৰাই শাস্ত্ৰ-ৰাজ্যলৈ বেদ পাৰগ ব্ৰাহ্মণ অনাই সূৰ্য্যক উপাসা কৰাত হেওঁ কুষ্ঠ ৰোগৰপৰা মুক্ত পালে,

সেই দিনাবধি পাশ্চই তেওঁৰ বাজাত চন্দ্ৰভাগা নদীৰ পাৰত
(পঞ্জাবত) সূৰ্য্য মূৰ্ত্তি স্থাপন কৰি নিত্য অভূল অনুসাবে
পূজা কৰা বাবে আৰু দেৱতাৰ জীৱিকা গ্ৰহণ কৰা বাবে
শাক ছিপৌ ব্ৰাহ্মণবিলাকে দেবল নাম পায়। সেই দেবলৰ
ওপৰে বৈশ্যানো গৰ্ভত গণক জাতিৰ উৎপত্তি হোৱা বুলি
জাতি মাসাত প্ৰকাশ কৰিছে :—

দেবলাদগংকো জাত বৈশ্যগৰ্ভ সমুদ্ভবঃ,

তস্য বৃত্তিঃ প্ৰবক্ষ্যামি তিথি বাৰ বিবেচনং ।

এই গণকে তিথি, বাৰ, নক্ষত্ৰ, গ্ৰহগণৰ বাধ্যাস্তৰ গমন
এই বিদ্যাত মাত্ৰ জীৱন পালে। বিপুল্য স্মৃতি আৰু
জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ লিখিছে :—

অমৃত্যজ্ঞানধৰ্মাঃ প্ৰোক্তা কচ্চ কাপালিনা দয়ঃ ।

তেষা-মল্লক গোন্ধি বিজ্ঞেয় মতি গহিতং ॥

কাপালিকাৱয় মেচ্ছা ত্ৰয় মেচ্ছা প্ৰকীৰ্ত্তিতা ।

গণকশ্চেত্যুনা মেচ্ছা যতঃ কাপালিকা হিতে ॥

শ্মশানা নিচ সৰ্কানি মুখাণি কুৰতে সদা ।

তস্য কাপালিকা খ্যাতঃ ভ্ৰমন্তি নদীনা তটে

যোচ আৰু কাপালিকাই অধম অন্যাজ ইহঁতৰ সিদ্ধান্ত
আৰু যোনি সংশ্ৰব অতি নিন্দাই। কোচ, কাপালিকা
আৰু গণক এই কেইজাতিৰ ভিতৰত গণকেই উত্তম।
কাপালিকা—অৰ্থাৎ যিজনো সকলোৰে শ্মশানৰ কৰ্ম্ম কৰি
নদীৰ পাৰে পাৰে কুৰে সেয়েই কাপালিকা নামে অভিহিত।

এই কাপালিকাবোৰক স্পৰ্শ কৰিলে পৰিধানীয় কাপো-
বেৰে সৈতে স্নান কৰিলেহে শুদ্ধ হব ।

গণক যে এটি আৰ্য্য জাতি বা কোনো স্বৰ্ণজাত
(বৰ্ণ শঙ্কৰ নোহোৱা) তাৰ প্ৰমাণ পোৱা নাযায় । এই
জাতি যে ভিন্ন দেশীয় মহা য়েছ এই কথা বিপুল্য পুথিত
স্পৰ্শকৈ লিখা আছে, তাত কোনো সন্দেহ নাই । আক
গণকে যে শ্ৰাকীয় হ'বা ক'বাৰ কোনো প্ৰকাৰে অংশ পাব
নোৱাৰে তাক পৰাশৰ গ্ৰন্থত, মহাভাৰতৰ অনুশাসিন পৰ্বত
আক মনুসংহিতা আদিত দেখিলে অনায়াসে শঙ্কা দূৰীভূত
হব । কামৰূপীয় কোনো কোনো কবিক (পণ্ডিতক) দৈবজ্ঞ
উল্লেখ ক'ৰলেও সেইটো উপাধি সঙ্গত, কাৰণ ভূতপূৰ্ব
ৰাজাধিৰাজসকলে তেওঁবিলাকক দেৱালয়ত কেতিয়াও উচ্চ
পদত নিযুক্ত ৰ'বিতাত্ৰ ফলিত “ঐ ব্ৰাহ্মণায় নমঃ” বুলি
ভূম্যাৰ্দ্ৰি দান নকৰিলেহেঁতেন । অতএব কামৰূপীয় দৈবিক
ব্ৰাহ্মণবিলাক যে উৎকৃষ্ট আৰ্য্য জাতিৰ বংশধৰ ইয়াত
কোনো সংশয় নাই ।

প্ৰাচীন ব্ৰাহ্মণ-ইতিহাস

—:—

২য় অধ্যায় ।

টেশাসৃষ্টি—অৰ্ণাং শিবে যি বিলাক মানুহ সৃষ্টি কৰিলে
সেই বিলাকৰ দিবৰণ ।

শিব পুৰাণত লিখা আছে শিবে যেতিয়া গিৰি বজ্জাৰ কল্লাক
বিবাহ কৰায় তাৰ পাচৰপৰাই শিবে; মনুষ্যৰ সৃষ্টি কৰিছে
আৰু অষ্টভুজ গণেশৰ দ্বাৰাই আগম শাস্ত্ৰ লিখাই প্ৰজা-
বিলাকৰ স্তম্ভ সাধন কৰিছে ।

হিতায় সৰ্ব জগতাং সম্ভো গাথাহ্মনস্তথা ।

দাৰাণ গ্ৰহিহু মিচ্ছামি তথা সন্তান বৰ্দ্ধয়ে ॥

ইহুক্ত শক্বে নচৌ চাক্ষু বাহব ভূততঃ ।

চতুৰ্ভিগৈস্তে সং লিখ্য শিবায় বিনিবেদয়েৎ ॥

স্ব-গৌৰী সন্বাদ তন্ত্ৰমতে অব্যয় পুৰুষ শিবৰখৰা প্ৰথমে
দৈবজ্ঞৰ জন্ম হয় তাৰ পাছত মুখৰপৰা চাৰিবেদ সংযুক্ত
ব্ৰাহ্মণৰ আৰু ক্ৰমাগতঃ কৃত্ৰিয়, বৈশ্য আৰু শূদ্ৰ জাতিৰ
জন্ম হয় । এইবিলাকৰ ভিতৰত দৈবজ্ঞ শ্ৰেষ্ঠ আৰু দৈব-
জ্ঞৰ অনুজ ব্ৰাহ্মণ, ব্ৰাহ্মাৰ অনুজ কৃত্ৰিয়, কৃত্ৰিয়ৰ অনুজ

বৈশা, আৰু বৈশাখ অনুজ শুভ বুলি প্ৰমাণ পোৱা যায়।

আদৌ দৈবজ্ঞ শত্ৰুতো জ্যোতিষঃ পুৰুষোব্যয়ৎ

চতুৰ্বেদ মুখাসীনং ব্ৰাহ্মণ স্তদন্তৰম্ ॥

ক্ষত্ৰিয়াৎ পৰশো বৈশা ক্ৰমে নৈবতু শাশকঃ ।

দৈবজ্ঞচ্চানুজো বিপ্ৰঃ বিপ্ৰাচ্চানুজ ক্ষত্ৰিয়

ক্ষত্ৰিয়াচ্চানুজো বৈশা বৈশাচ্চানুজ শূদ্ৰকঃ ॥

কালক্ৰমে ভগবান শিবে যেতিয়া পঞ্চ মুণ্ড ৰূপ ধাৰণ
কৰে সেই সময়তো পাচোটি মূৰৰপৰা ৫ টি ব্ৰাহ্মণৰ জন্ম হয়।
তেওঁলোক সূৰ্য্য বিপ্ৰ, চন্দ্ৰ বিপ্ৰ, ভোজ বিপ্ৰ, নক্ষত্ৰ বিপ্ৰ, আৰু
গণক বিপ্ৰ নামে প্ৰসিদ্ধ। তেওঁলোককো দ্বিজ বা ব্ৰাহ্মণ বোলে।
তেওঁবিলাকৰ বেদ শাস্ত্ৰাদিত অধিকাৰ আছে। কোনো এজন
ব্ৰাহ্মণে বেতন গ্ৰহণ কৰি জ্যোতিষ শাস্ত্ৰ শিক্ষা দিলে তেওঁ
গণক নামে অভিহিত হয়। দোপিকা চন্দ্ৰ আৰু ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত্ত
পুৰাণত এই প্ৰমাণ পোৱা যায়।

কক্ষস্থ পঞ্চ শিৰ্ষেভ্যো জাতা পঞ্চ দ্বিজাতয়ঃ ।

সূৰ্য্য বিপ্ৰশ্চন্দ্ৰ বিপ্ৰো ভোজ বিপ্ৰ তথৈবচ ॥

নক্ষত্ৰ গণক শ্বেচদ দ্বিজাঃ পঞ্চ বিদ্যাস্থতাঃ ।

সৰ্কৌবৈ দ্বিজ ধৰ্ম্মানো বেদ শাস্ত্ৰানি কাৰিণঃ ॥

বিপ্ৰশ্চ জ্যোতিৰ্গণনাৰ্হেতনাচ্চ নিবন্তৰ ।

বেদাঙ্গস্থ পৰিপ্ৰাপ্তেৰ্কৰ্ভূব গণকৌভূবি ॥

নিবৰণবা যিবিলাক জাতি উৎপন্ন হৈছে তেওঁবিলাক
প্ৰায় নিৰ গোত্ৰি বুলি পুৰাণাদি শাস্ত্ৰত বহলাই লিখা আছে।

কদ্রস্ত বহবঃ পুত্র শিব গোত্রস্ত পালকাঃ ।

বিস্তবেণ পুৰাণেন বৰ্ণিতান্ত যথাক্রমম ॥

শিব রাজ্য বিষয় হব-গৌরী সন্দাদব ২য় অধ্যায়ত লিখা আছে । বঙ্গ দেশৰ পূৰ্ব সীমান্ত যি ঠাই এক কোটি শিৱ লিঙ্গৰ দ্বাৰা বিৰাজমান (কাশী) সেই ঠাইকে শিৱ ৰাজ্য বোলে এই শিৱ ৰাজ্য অঙ্গ, বঙ্গ, কলিঙ্গ (বাড়, মাক, কৰ্ণপুৰ ত্ৰিপুৰা এইবিলাক ঠাইক তীৰ্থযাত্ৰাৰ বাহিৰে আন কোনো কাৰণত গলে তেওঁ পুনঃ সংস্কাৰাদি হলেহে সমাজ প্ৰচলিত শুদ্ধ হব ।

বঙ্গ দেশজ যৎ পূৰ্ব্বং কোটি লিঙ্গ সমাপ্তিতং ।

শিব ৰাজ্য সৰিজেয়ঃ শ্লেছ দেশাৎ পৰঃ শুভাঃ ॥

অঙ্গ বঙ্গ কলিঙ্গেষু ত্ৰিপুৰা শিব ৰাজ্যয়ো ।

তীৰ্থ যাত্ৰা বিনা গচ্ছ সংস্কাৰেণ বিলুপ্ততি ॥

নাথদ সংহিতা, চৰোদয় আৰু জ্যোতিষ তত্ত্ব লিখা আছে যে ভগবানে যেতিয়া কুৰ্মৰূপে অৱতাৰ ধাৰণ কৰি তেওঁৰ প্ৰত্যেক বিলাক অঙ্গতে পৃথিৱীৰ সমুদায় দেশবিলাক কল্পনা কৰি লয়, তেতিয়া সেই অঙ্গৰ পুছ ভাগত, অৰ্থাৎ পশ্চিম সিন্ধু, কাশী মহাৰাষ্ট্ৰ, সৌৱাষ্ট্ৰ হৈছে আৰু শক দেশহে পৰিছে । গতিকে কানকপ বা শ্ৰাগজ্যোতিষপুৰত এই শিব জাত আৰু শিব গোত্ৰি থকা প্ৰমাণ নাই । কোন কোন দেশত দৈবজ্ঞ জাতি স্বনামে পৃথক পৃথক অভিহিত আছে সেই বিষয় ব্ৰহ্ম যামলত লিখা আছে ।

যেন শুড় ঘোঁষা বেদাগ্নি ; শাক ঘোঁষা সাধক, মহা
দেশত ব্রহ্মচারী, ছাবকাত দৈবজ্ঞ দ্রাবিড় আক মিথিলাত
গ্রহবিপ্র, সারস্বতত শুভমুখ, গান্ধারত চিত্র-পণ্ডিত, অঙ্গদেশত
(ভোগপুর) ধর্ম বক্তা, পাঞ্চালত শাস্ত্রী, তৌরহোত্রে তিথি
বিপ্র, নাটকত বেদপাঠ, ব্রহ্ম দেশত বিধি ধারক, বভ্রাটে
যোগবেত্তা, নেপালত দেব পূজক, বাট দেশত উপাখ্যায়,
গয়াত তন্ত্র ধারক, বজ্জিত জন বিপ্র, গৌড় দেশত আচার্য্য
বোলে । প্রাগজ্যোতিষপুর বা কামরূপ আধুনিক রাজ্য নহয় ।
যদিহে কামরূপত দৈবজ্ঞ জাতির বাস থাকিলহেতেন তেহে
এই ব্রহ্মায়ামলত প্রকাশ থাকিলহেতেন ।

শবদাপেচ বেদাগ্নি শাক দাপেচ সিদ্ধকঃ ।
ভূমধ্যে চ ব্রহ্মচারী দৈবোজ্ঞো দ্রাবকাপুরে ॥
দ্রাবিড়ে মৈতিলে চৈব গ্রহ বিপ্রোতি সংজ্ঞকঃ ।
অঙ্গদেশে ধর্ম বক্তা পাঞ্চালে শাস্ত্রি সংজ্ঞকঃ ॥
সারস্বতে শুভমুখো গান্ধারে চিত্র পণ্ডিতঃ ।
তৌরহোত্রে তিথি বিপ্রো নাটকে বেদ পাঠকঃ ॥
কত্বালে জ্যোতিষা বিপ্রো ব্রহ্মালে বিধি ধারকঃ ।
বভ্রাটে যোগ বেত্তাচ নেপালে দেব পূজকঃ ॥
বাট দেশে উপাখ্যায়ো গয়ায়াং তন্ত্র ধারকঃ ।
কলিঙ্গে জ্ঞান বিপ্রঃ সাদাচর্য্যো গৌড় দেশতে ॥

কুক পাণ্ডুর বুদ্ধব পিছত ববকাসুবব বংশধব ভগদত্তব
পুত্তক ধর্মপালে কামরূপত বাজ সিংহাসনত বহে । ভেটব

দিনক চাউদি কৰ্ম কৰাৰ নিমিত্তে কাণ্ডাক্সাদি দেশৰপৰা
 'নান শক্তি উপাসক' আৰু 'নালাচন'ত (কামাখ্যা)
 ২২ত কৰাই দিলি বুনি হৰ গোৰা সখাদৰ ৬ষ্ঠ অধ্যায়ত
 ৩৭ত বাণী শিৱ উল্ল কৰি গৈছে।

১০৭গদন্থ স্তব ১। ধিনান্, দম্পণান্, নৃপোভান্ ।

୧୩: ଅଳ୍ପ ଶିଳ୍ପ ୧୩- ସମ୍ପତ୍ତି: ମାଲିଆତି ।

सुविधा रमाणि काशकृति नेशतः ।

• ॐ कर्म अद्भुतं तन्मया प्रकृतं पालयिष्ये ॥

କାବ୍ୟକ : ସ୍ତବ ୧୫୬ ମାମାଣୀ ଓମିନ ସାବକ : ।

ନିମ୍ନୋକ୍ତ ସାଧନା ଶକ୍ତି ସୁଖ ପାତକୀ ॥ ଇତି

ନାବନ ନାକବାଦେ ଯେ ଅଧ୍ୟାୟ ୨୭ ପୂର୍ଣ୍ଣ।

কোন (প্রাণজ্যোতিৰপুৰ) ইফাও আগে জ্যোতিষ
শাস্ত্ৰৰ বাবে চৰ্চা আছিল। ইয়াৰ বজাবোৰেও জ্যোতিষ
শাস্ত্ৰত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। আনক যুদ্ধাদিত অস্ত্ৰ
এৰাৰ সময়তো জ্যোতিষ পণ্ডিতক লগত ৰাখি তেওঁৰ
অনুমতি অনুসাৰে শত্ৰুৰ প্ৰতি অস্ত্ৰ নিক্ষেপ কৰিছিল।
আৰু জ্যোতিষৰ পণ্ডিতসকলৰ পাণ্ডিত্য প্ৰভাৱ দেখি ভূমি
সম্পত্তি আদিৰ সৈতে তামৰ ফলি আৰু মহোজব দিছিল।

কেইশমান বছৰৰ আগেয়ে বৰ কৈহাটী মত্ৰৰ হৰিগিৰি
শৰ্মাক আহোম ৰজা স্বৰ্গীয় শিৱসিংহ ৰজাটো গণক বক্ৰা
বাবত নিৰুৰ ধৰ্মোত্তৰ কৰি বহু মাটি দিছিল।

এদিন কথা প্ৰসঙ্গত বৰ কৈহাটী মত্ৰৰ স্বৰ্ণনিষ্ঠ বৃত্ত

চন্দ্ৰনাৰায়ণ দেৱ গোঁস্বামীত তেখেতসকলৰ সন্ত্ৰৰ ইতিবৃত্ত আৰু তেখেতসকলৰ ভাগী বংশ ক'ত ক'ত আছে এই বুলি সোধাত তেখেতে কলে “আমাৰ পূৰ্ব পুৰুষ হৰিমিশ্ৰ তেওঁ শিৱসিংহ বজাৰ দিনত বহুত নিদ্ৰ কৰি মাটি পাইছিল। হৰিমিশ্ৰৰ পুত্ৰক বামনলাভ, তেওঁৰ পুত্ৰ বাবদাচাৰ্য্য, তেওঁৰ পুত্ৰ গোপীনাথ। তেখেতে ১৭৫৬ শকত আপিল মোকদ্দমা কৰি এই ধৰ্মোদ্ভৱ ভূমি উদ্ধাৰ কৰিছিল আৰু আমাৰ ভাগী বংশ সৰু কৈগাটী সত্ৰ, বৰ কৈগাটী সত্ৰ, জাগাৰা নমাটি মানেন্ৰী, কুলপিল, পাঁটাশাণী, বেজকুচি, বামুনবডি, বালীসত্ৰ, আৰু হৰিপুৰ এই ১২ খন সত্ৰত আছে।” তেখেতসকল কি গোত্ৰৰ তাক সোধাত তেখেতে কলে আমাৰ গোত্ৰ বশিষ্ঠ গোত্ৰ। আৰু এই আটাই কেইখন সত্ৰৰেই বশিষ্ঠ গোত্ৰ।

এনেদৰে পেৰা-কাকত মেলি চালে বহুতো ব্ৰাহ্মণক গণক বুলি বহু মাটি নিদ্ৰ কৰি দিয়া দেখা যায়। তাৰে ভিতৰত তলত কেইখনমানৰ কথা উল্লিখিয়াই খোৱা হ'ল —

বৰ্ত্তমান পৈত্ৰিক ব্ৰাহ্মণ গামৰি মুৰি গাওঁৰ উমাপতি নামে কোনো এজ মানুহক ডিহিঙ্গোৱাৰ সৰুজনা বৰফুকনে গণক নামত বহুত ব্ৰহ্মোত্তৰ মাটি দিছে।

কৈঠালকুচি গাওঁৰ গত ১১৩৫ শকৰ পেৰা-কাকতত অৰ্থাৎ আহোম বজাৰ পিয়ালি কৰা কাকতত গণক নাম আছে; কিন্তু বৰ্ত্তমানে সেই গাওঁত গণক নামে কোনো

নাই; মাত্ৰ পৈত্ৰিক ব্ৰাহ্মণহে আছে ।

১৬৫৯ শকত প্ৰমত্ত নাৰায়ণ সিংহ বজ্জাই দিয়া বৰ-
ভাগৰ নন্দগ্ৰামৰ (ন ন গাওঁ বা তিলানা) কবিচন্দ্ৰ শৰ্ম্মাৰ পুত্ৰ
চণ্ডী দেউ গণক নামত ভূমি বৃত্তি দিয়া প্ৰমাণ আছে ।

১০৩৫ শকৰ পেৰা-কাকতত কটৰা গাওঁৰ “বীৰ হৰিক”
গণক নামৰ, বাদেশিলা গাওঁৰ “বিজ্ঞানভূষণ”ক দৈবজ্ঞ নামত
আৰু তিলানা গাওঁৰ গণক নামত গাটি আছে । এতিয়া
সেইবিলাক গাওঁত গণক বা দৈবজ্ঞ নামত কোনো নাই
কেনে পৈত্ৰিক ব্ৰাহ্মণ আৰু গোমাগ্ৰাহে আছে ।

মোৰ প্ৰাপত্যমহা অগ্নীয় শিৱনাথ শৰ্ম্মা অধ্যাপক
বজ্জাব দশা কোটি কৰি দিয়া আপছত আহোম বংশীয়
চন্দ্ৰকান্ত সিংহ বজ্জাই ১০৩৭ শকত জোৰ্ণোন্ধাৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ
পত্ৰ ৰচি দিছিল । এওঁক যিদৰে ভূমি দান কৰিছিল তাৰ
শ্লোকটি তলত উদ্ধাৰ কৰি দিয়া হল ।

অসৌনহিন্দুঃ সময়চতেদং ।

কৃত্যঞ্জলিৰ্ভাৰি নৰেন্দ্ৰ বৰ্গান্ ।

ময়া প্ৰদত্তা দ্বিজবৃত্তিৰেসা ।

পালায় ভবন্তিঃ কৃতিভিঃ কৃতজ্ঞৈঃ ॥

আমান-বুৰঞ্জী পাঠৰ ২য় অধ্যায়ত লিখা আছে ১৫১২
খৃষ্টাব্দত গড়গঞা বজ্জাব বৰপুতেক চুখামফা বজা হয় । বজ্জা
হোৱাৰ অলপ পাছতেই কোচ সেনাপতি চিলাৰায়ে তেওঁৰ
ৰাজ্য পুনৰাক্ৰমণ কৰে । তেওঁ দুৰ্বল আছিল গতিকে

কিছুমান সৈন্যক গৰুৰ ওপৰত তোলাই লঙণ পিন্ধাই দি
বগলৈ পঠালে। চিলাবায় বৰ ধৰ্মভীক আছিল। গতিকে
তেওঁ কলে “ত’ল গো-বদ ওপৰে ব্ৰহ্ম-বদ, আমি এই যুদ্ধ
নকৰো বলা।” এই বুলি কৈ তেওঁ ৰাজ্য জয় নকৰি
শুচি গ’ল। শুনা যায় যুদ্ধৰ পিছত সেই সৈন্যবিলাকক
ৰজাই নগুণ এবিধ কোবাত সৈন্যবিলাকে কলে “ৰজাই
দিলে পায় আৰু গোপাই দিলে পায়” এই বুলি কৈ তেওঁ-
লোকে নগুণ নেৰি বান্ধণ হৈয়ে থাকিল। সেইদেখি
ৰজাই সেই বামণ থকা ঠাইবোৰৰ চাৰিওফালে শিলৰ পাট
দাৰ খোৱা বুলি উৰুজৰ পিনে প্ৰবাদ শুনা যায়।

কামৰূপত গণক বা দৈবজ্ঞ জাতি থকা প্ৰমাণ কৰিব
নোৱাৰি। এই দেশত সেইসো ভাল লোকসকলেই গুণ বাচক
নহৈ বদিত ডাতি বাচক শব্দ চলোৱেন তেন্তে বন্ধ
জামাল। কামৰূপ বা প্ৰাগজ্যোতিষপুৰৰ নাম সেলেগে
পাৰিকল্পিত। গতিকে এই কামৰূপ যে পবিত্ৰ ভূমি আৰু
পবিত্ৰ জাতিৰ বাসস্থান তাত কোনো সন্দেহ নাই।

য্যাব পিছৰপৰা কোনো ঠাইলৈ কোনো ৰজাই বান্ধ
অনা নাই আৰু নহুনকৈ অনা বুলি কোনো পুথিত উল্লেখ
নাই।